

Goede gesprekken en gedrukte boeken in Gouda

In 1425 gaf de Goudse priester Dirk Florisz zijn woonhuis aan de Spieringstraat, inclusief bibliotheek, aan de *regulieren van het Hollands Kapittel. Met de schenking wilde Dirk de geestelijke verzorging van de stadsbevolking verrijken.

Een goed gesprek voor iedereen

Daarom verbond hij aan de schenking de volgende voorwaarde: in zijn woning moesten steeds twee of drie priesters wonen die op iedere zon- of feestdag een *collatie in het Nederlands zouden houden, 'dewelcke oorbaerlijck (nuttig, heilzaam), profijtelijck, ende nut meughen wesen die gemeyne volckeren (de bevolking in het algemeen)'. Bijna twintig jaar lang hielden de *regulieren zich aan de afspraak, maar in 1443 werd toch besloten om het huis aan de Heilige Geestmeesters over te dragen. Zij riepen vervolgens de hulp in van Hendrik Herp, op dat moment *rector van het huis Hieronymusdal in Delft, een gemeenschap van Broeders van het Gemene Leven (in de jaren 1430 gesticht vanuit Zwolle).

De collaties in Gouda waren voor iedereen toegankelijk. Ze werden daarom in een direct aan de straat gelegen ruimte gehouden. Bij binnenkomst konden bezoekers een van de zitkussens pakken die het luistercomfort verhoogden. Dit volledig open karakter van de collaties verleende het Goudse huis een uitzonderingspositie binnen de collatiepraktijk van de Moderne Devoten. Vandaar dat we de gemeenschap ook wel kennen als Collatiehuis en haar bewoners als Collatiebroeders. Onder Herps leiding (1446-1450) bloeide de gemeenschap op. Er werd zelfs aan een verbouwing begonnen: Herp liet op de zolder zes cellen voor hem en zijn confraters maken. De broeders werden actief in het kopiëren, verluchten en binden van boeken. Daarnaast waren ze verantwoordelijk voor het toezicht op en de zielzorg voor de leerlingen van de Latijnse school, die gehuisvest waren in het Arme *Fraterhuis.

Na Herps vertrek maakte de gemeenschap een nieuwe crisis door, maar in het laatste kwart van de vijftiende eeuw groeide het belang en de bekendheid van de gemeenschap. Ditmaal

› Houtsnede met de kerk van de heilige Sebastiaan. Uit *Die figuren van die seven kercken van Romē*.

➤ Gerrit van der Gou-
 des *Boexken van der
 missen*, met links een
 houtsnede van de mis
 en rechts een episo-
 de uit het leven van
 Christus.

was dat niet zo zeer te danken aan de aantrekkingskracht van de inspirerende bijeenkomsten die men er kon bijwonen, als wel aan de introductie van een drukpers in de jaren na 1483.

Preken met de pers?

De Collatiebroeders werden zo een van de weinige religieuze gemeenschappen in de Lage Landen die zo vroeg al over een drukpers beschikten. Hierdoor namen ze ook binnen de Moderne Devotie een uitzonderingspositie in. Bovendien lijkt hun drukkersbedrijf commercieel succesvol te zijn geweest – wellicht omdat ze al ervaring hadden met de productie van handschriften – en drukten ze naast (liturgische) boeken in het Latijn ook veel in het Nederlands.

Een eenduidige (kerkelijke) strategie in hun boekproductie is echter moeilijk aan te wijzen. Zo gaven ze bijvoorbeeld een getijdenboek uit, en een weekoefening met meditaties over de vier uitersten (dood, oordeel, hel en hemel), maar ook schoolboeken met gebedsteksten in het Latijn. Daarnaast publiceerden ze gebedenboekjes die gewijd waren aan een van de vele laatmiddeleeuwse devoties, bijvoorbeeld tot de zeven smarten van Maria (de zeven meest verdrietige momenten in Maria's leven). Ook drukten de broeders een Nederlandstalig leven van Liduina van Schiedam en een leven van de heilige Jozef. In

opdracht van de dominicanen in Haarlem drukten ze boekjes met gebeden en afbeeldingen van de zeven kerken in Rome. Dit soort boekjes kon gebruikt worden tijdens een geestelijke pelgrimsreis. Voor de stad Gouda produceerden de broeders dan weer een register van de ontvangers van pensioenen, de zogenaamde 'Blaffert'.

Een van de meest succesvolle boeken die bij de Collatiebroeders van de drukpers kwam, was het *Boexken van der missen* (Boekje over de mis) van Gerrit van der Goude. Gerrit was een minderbroeder-observant in het even verderop gelegen minderbroederklooster. In zijn preken had hij vaak gesproken over de manier waarop men zich moest voorbereiden op het bijwonen van de mis en over de betekenis van het misritueel zelf. In de inleiding op het *Boexken* lezen we dat vooral de Collatiebroeders hem frequent vroegen om zijn leer eens op papier te zetten. De broeders waren dus actief op zoek naar geschikte kopij, die zeker niet alleen uit de Moderne Devotie zelf hoefde te komen. Met Gerrits *Boexken* hadden ze een echt succesnummer te pakken: na de eerste druk van de broeders in 1506 verscheen de tekst in niet minder dan vijftien edities, en werd deze eveneens uitgegeven in het Latijn, Frans en Engels. ◀